

Görög egyházművészet Magyarországon

Nagy Márta: *A magyarországi görög diaszpóra egyházművészeti emlékei I.*
(Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1998.)

Jóllehet, a magyarországi görög kisebbség történetének, s emlékeinek feldolgozása igen nagy és hálás téma, mégis idáig kevesen vállalkoztak rá, hogy elmélyüljenek benne. Horváth Endre és Füves Ödön tanulmányai immár alpműnek számítanak a témával foglalkozók számára, napjainkban pedig Papp Izabella, Sasvári László és Nagy Márta publikál rendszeresen különféle, az első görög diaszpóra történetéről szóló írásokat. Nagy Márta, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Művészettörténeti Tanszékének kandidátusa, már több könyvében foglalkozott a magyarországi görög kisebbség egyházművészeti emlékeivel. (Ortodox ikonosztázionok Magyarországon. *Magánkiadás*; Ortodox falképek Magyarországon. *Dunakönyv*) A közelmúltban kiadott, két kötetesre tervezett munkájának első része, a „*Magyarországi görög diaszpóra egyházművészeti emlékei I.*” olyan, tudományos igényű írott mű, amely ezen a téren elsőként a teljességre törekszik, s mely nemzetközi összehasonlításban is egyedülálló és újszerű vállalkozásnak számít.

Nagy Márta e könyve megírásával óriási munkát vállalt magára és végzett el. Nagy gondossággal és alaposággal kutatta fel és dokumentálta a hazai köz- és magángyűjteményekben, egyházi tulajdonban fellelhető (és némely esetben igen nehezen hozzáférhető) műtárgyakat. Ez – tekintve a hazai ortodoxiát átszövő igen bonyolult és érzékeny viszonyokat – korántsem számít egyszerű feladatnak. A türelem mellett nagy taktikai érzékre és tapintatra is szükség van. Az eredmény egy olyan szép kiállítású kötet lett, amely nemcsak művészettörténeti jelentőségű, hanem számtalan kultúrtörténeti vonatkozással is bír. A görög diaszpóra iránt érdeklődők szinte kézikönyvként használják, hiszen eddig nem született még olyan munka, amely összefoglaló jelleggel tárgyalná a magyarországi görög közösségek történetét.

A könyv két nagy részre tagolódik. A bevezető tanulmány részletesen elemzi a magyarországi görög egyházművészet fejlődési folyamatát, sorra véve a különféle ikonfestészeti vonulatokat, iskolákat, festőcsoportokat és festőket. A magyarországi görög diaszpóra története a XVII. században kezdődik, amikor nagy számban érkeztek az országba – mind a hódoltsági, mind a szabad területekre – görög kereskedők. Kezdetben vándorkereskedelemmel foglalkoztak, majd az ezerhétszázas évek első évtizedeitől kezdődően országszerte „kompániákat” (kereskedőtársaságokat), egyházközségeket alapítottak, élénk kapcsolatot tartva hazájukkal. Életüket jelentősen befolyásolta és ala-

kította előbb a „Hűségeskü-rendelet” (1774), melynek alapján végleges letelepedésre kényszerítették őket, majd a „Türelmi-rendelet” (1781), amely megteremtette a törvényi feltételeket, hogy templomokat építhessenek. Ekkor, a XVIII. század végén indult meg a lassú asszimilációs folyamat.

Nagy Márta találó megállapítása szerint „*a görögök Magyarországon kisebbségi létformában éltek, kulturális és minden egyéb tekintetben is többszörösen alárendelt módon. Az uralkodó kulturális közeg a magyar volt (...). Az itt élő legnagyobb számarányú ortodox kisebbség a szerbség volt. A kisebbségi sorsú szerbek joghatósági – és részben kulturális – viszonyai közé kerültek a görögök Magyarországon, akik tehát kisebbséget képeztek a kisebbségben.*” A görögök mégis évtizedeken át megtudták őrizni identitásukat, erősen kapaszkodva ortodox hitükbe, ragaszkodva kultúrájukhoz.

A magyarországi görög anyagot alkotó ikonfestészeti és faszobrászati tárgyak, ötvösmunkák, textíliák a görög nemzeti művészet legészakibb emlékei, s noha nem tükröződik bennük egységes művészettörténeti folyamat, jól reprezentálják az egyes korszakok görögországi egyházművészetét.

A legjellegzetesebb műtárgyak, az ikonok négy évszázadból őrződtek meg. A legkorábbiak a XVII. századból, többségük a XVIII. század végéről, a XIX. század elejéről, de még a közelmúltban felépült beloianiszi templom ikonosztázionjának ikonjai is ide sorolhatók.

A legkorábbi darabok hordozható ikonok. A görögök vándorkereskedelemmel foglalkoztak, s szinte állandóan úton voltak. Istentiszteleten a legtrikább esetben vehettek részt, ezért volt szükségük a magánáhitathoz kisebb ikonokra, hordozható triptichonokra. A XVIII. századból szintén maradtak fenn ilyenek, melyek többsége Magyarországon készült. A század nyolcvanas éveitől kezdve már a szintén Magyarországon, de az ikonosztázionok számára készült ikonok kerültek többségbe, amelyek az akkor épült templomokban kerültek elhelyezésre.

A könyv nagyobb részét egy katalógus alkotja, melyben bemutatásra kerül nyolcvannyolc ikon, tíz ikonosztázion, és kilenc ikonosztázion-töredék. Ezek többsége mindeddig publikálatlan volt. Nagy Márta az ikonok fizikai és formai jellemzőin kívül részletes leírást is közöl, meghatározva azok ikonográfiai tartalmát, megismerésüket segítve, közre adva kisebb, fekete-fehér fényképeiket is.

A könyv legszebb és legimpozánsabb része a színes képmelléklet, amelyben a katalógusban tárgyalt ikonok és ikonosztázionok közül negyvenet látunk viszont meghatóan szép felvételeken, szinte „falinaptár-minőségben”. Akárcsak Nagy Márta előző két könyvének, így ennek a kötetnek fotóit is Dömötör Mihály fotóművész készítette.

H. E.